

مهارت‌های شغلی مربیان پیش از دبستان

مجید نیسی، معاون پرورشی متوسطه امام سجاد(ع)، منطقه شاورر، استان خوزستان
عاشور جلیزی، معاون آموزشی دبستان مرصاد، منطقه شاورر، استان خوزستان

اشاره

شناسایی و استانداردسازی مهارت‌های شغلی مربیان پیش از دبستان، مقصد واضح‌تری برای انتخاب و آموزش آنان ترسیم می‌نماید. پژوهش حاضر با هدف بررسی سطح صلاحیت‌های شغلی مربیان اجرا شد. جامعه آماری شامل ۵۵ نفر مربی منطقه شاورر است که با استفاده از سرشماری، کلیه آن‌ها در تحقیق شرکت داده شدند. ابزار اندازه‌گیری، مقیاس اندازه‌گیری مهارت‌های شغلی مربیان بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از میانگین، انحراف معیار، آزمون T و آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که مربیان از کفایت شخصیت ممتازی برخوردارند ولی از لحاظ صلاحیت تدریس در سطح متوسطی هستند؛ میان میزان مهارت‌های شغلی و مدرک، رشته تحصیلی، سابقه و دوره‌های آموزشی طی شده تفاوتی مشاهده نشد، شواهد حاصل نشان می‌دهد که مربیان به برگزاری مستمر دوره‌های آموزشی نیازمندند.

کلیدواژه‌ها: صلاحیت شغلی، کفایت شغلی، مهارت شغلی، مربیان دوره پیش‌دبستان

اهتمام به دوره پیش از دبستان، از مهم‌ترین اولویت‌های

داد که آنان در زمینه‌های آشنایی با «ویژگی‌های رشد کودک»، «روش‌های رفتار با کودکان عادی و با نیازهای ویژه»، «کاربرد کامپیوتر در آموزش»، «ارزشیابی تکوینی مستمر»، «روش‌های خلاق در آموزش»، «تحقیق در رفتار کودک» و «فن گزارش‌نویسی عملکرد روزانه کودک» به شدت ضعیف بودند. همچنین در زمینه‌های «صحبت کردن لطیف با کودک»، «روش‌های احساس محبت توسط کودک»، «رشد اعتماد در والدین نسبت به فرزندان»، «مدیریت ارتباط با اولیا»، نیاز مبرمی به آموزش نشان دادند. (جاجان، ۲۰۰۶) در پژوهش دیگری به ضرورت برگزاری دوره‌های آموزشی مربیان با موضوعات اهداف، محتوا و ارزشیابی پیش از دبستان پی برده شد (العواد، ۲۰۰۳). تحقیق دیگری با هدف شناسایی صلاحیت‌های تدریس پیشرفته مربیان نشان داد که آنان در برنامه‌ریزی فعالیت‌ها و مهارت به‌کارگیری دانش در آموزش بسیار ضعیف بودند. (ابوحرب، ۲۰۰۵) اهمیت و ضرورت بررسی مهارت‌های شغلی مربیان را می‌توان در به‌دست آوردن اطلاعات مورد نیاز شغلی برای مربیان و برنامه‌ریزان، انتخاب دقیق‌تر مربیان، شناخت و بهبود سطح صلاحیت شغلی مربیان

آموزشی و تربیتی در قرن ۲۱ به‌شمار می‌آید (ابوحرب، ۲۰۰۵). این دوره در ایران به دوره‌های اطلاق می‌شود که کودکان گروه سنی ۴ تا ۶ سال را تحت پوشش قرار می‌دهد (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۲) و برنامه آن کودک‌محور و بر رشد همه‌جانبه کودک متمرکز است (کول، ۱۳۸۰). بنابراین، مربیان پیش از دبستان برای انجام مسئولیت بزرگ خود به کسب صلاحیت‌های خاصی نیازمندند. یکی از این کفایت‌ها توانایی تدریس است؛ تدریس و آموزش نوین بر پایه طرح برنامه‌ریزی شده دایره‌وار است که از حلقه‌های شروع و به اهدافی مطلوب منتهی می‌شود. صلاحیت دیگر، کفایت شخصیتی است که مجموعه ویژگی‌های شخصی، انگیزه‌ها، توانایی‌ها و تمایلات را شامل می‌شود (زیتون، ۲۰۰۱). بنابراین، در نظام تربیت نوین، انتخاب مربی از مهم‌ترین، ظریف‌ترین و حساس‌ترین کارها به‌حساب می‌آید (نوال، ۲۰۰۳). پژوهشگران علوم تربیتی در سراسر دنیا مطالعات و پژوهش‌های بسیاری برای شناخت ویژگی‌های معلم خوب انجام داده‌اند (مرعشی، ۱۳۷۴). ولی تقریباً هیچ پژوهشی در زمینه مهارت‌های شغلی مربیان در کشورمان صورت نگرفته است. با وجود این به چند پژوهش خارجی اشاره می‌کنیم. نتایج تحقیق «نیازسنجی دوره‌های آموزشی مربیان پیش از دبستان» نشان

مشخصات مربیان نیز با استفاده از پروندهٔ دفتری آنان تکمیل شد؛ سپس با استفاده از نرم‌افزار SPSS اقدام به تجزیه و تحلیل داده‌ها کردیم. روش‌های تجزیه و تحلیل آماری، میانگین، انحراف معیار، آزمون T و آزمون تحلیل واریانس یک طرفه بود. اجرای تحقیق در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ از ابتدای آبان ماه تا آخر اسفند ماه سال ۹۱ به طول انجامید.

نتایج

سؤال اول: مربیان تا چه اندازه از صلاحیت‌ها و مهارت‌های اساسی شغلی و حرفه‌ای مرتبط برخوردارند؟ میانگین سنجش صلاحیت شخصی مربیان، در سطح بالا ولی صلاحیت تدریس آنان در سطح متوسط ارزیابی شد. از ۲۵ صلاحیت شخصی و ویژگی «داشتن ظاهری آراسته»، بالاترین میانگین و «صلاحیت رفتار با کودکان عادی و کودکان با نیازهای ویژه»، با کمترین میانگین ارزیابی شده است. از مجموع ۳۳ صلاحیت تدریس، «توانایی به‌کارگیری روش‌های

از ۵۸ کفایت و از دو قسمت اصلی کفایت شخصیتی با ۲۵ گویه و کفایت تدریس با ۳۳ گویه تشکیل شده است. روش نمره‌دهی آن براساس طیف لیکرت شامل گزینه‌های (بسیار کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، عالی=۴، بسیار عالی=۵) است. روایی ابزار اندازه‌گیری، ابتدا براساس مطالعات انجام شده و با استفاده از نظر کارشناسان مرتبط بازمی‌سنجی شد و سپس مورد استفاده قرار گرفت. پایایی این ابزار با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ () محاسبه شد. فرم مشخصات مربیان، شامل مدرک، رشته تحصیلی، سابقهٔ تدریس و تعداد دوره‌های طی شده، ابزار دیگر این پژوهش بود.

شیوهٔ اجرا

بعد از ارائهٔ درخواست انجام تحقیق به ادارهٔ آموزش و پرورش منطقهٔ شاور و کسب مجوز، با مراجعهٔ حضوری محققان به مراکز پیش‌دبستانی منطقه و توجیه مربیان در مورد موضوع تحقیق، مقیاس سنجش مهارت‌های شغلی، برای ۵۵ نفر مربی از ۵۳ مرکز و به‌صورت مشاهدهٔ تدریس مربیان توسط محققان تکمیل شد. فرم

و گام برداشتن به‌سوی ارزشیابی ملاکی جست‌وجو کرد. پژوهش حاضر با هدف بررسی صلاحیت‌های شغلی مربیان پیش از دبستان منطقهٔ شاور جهت ارائهٔ پیشنهادها و عملی برای بالا بردن سطح کیفی برنامه‌های تربیت حرفه‌ای مربیان اجرا شد. این پژوهش در صد پاسخ دادن به این پرسش است که سطح صلاحیت‌ها و مهارت‌های اساسی شغلی مربیان چه اندازه است و بین این سطح و مدرک و رشتهٔ تحصیلی، تجربه و دوره‌های آموزشی چه تفاوتی وجود دارد.

روش (الف) شرکت‌کنندگان و طرح پژوهش

شرکت‌کنندگان در این پژوهش کلیهٔ مربیان پیش‌دبستانی منطقهٔ شاور (از توابع شهرستان شوش دانیال) از ۵۳ مرکز پیش‌دبستانی با تعداد ۵۵ نفر مربی زن در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ بودند. تحصیلات ۴۵ نفر، فوق‌دیپلم و ۱۰ نفر لیسانس بود. ۱۶ نفر آنان بین ۱ تا ۵ سال و ۳۹ نفر آنان ۶ تا ۱۰ سال سابقهٔ شغلی داشتند. با توجه به اینکه کلیهٔ مربیان مورد مطالعه قرار گرفتند، از سرشماری استفاده شد و نمونه‌گیری انجام نشده است. نظر به اینکه پژوهش حاضر به توسعهٔ دانش کاربردی میان دست‌اندرکاران و مربیان می‌پردازد، از نوع تحقیقات کاربردی و از طرفی با توجه به اینکه هدف پژوهش بررسی سطح صلاحیت‌های شغلی مربیان بود، از نوع توصیفی است.

(ب) ابزار

ابزار اندازه‌گیری، مقیاس درجه‌بندی مهارت‌های شغلی مربیان «نوال» بود. این ابزار ابتدا توسط محققان به زبان فارسی ترجمه شد و سپس مورد تعدیل قرار گرفت. این مقیاس

جدول ۱. شاخص‌های آماری سنجش مهارت‌ها بر حسب رشته تحصیلی

صلاحیت	رشته تحصیلی	میانگین	انحراف	سطح معنادار بودن
شخصیتی	علوم تربیتی	۱۰۱/۷۶۶	۱۱/۸۹۴	۰/۹۸۷
	سایر رشته‌ها	۱۰۱/۸۳۳	۱۱/۰۴۲	
تدریس	علوم تربیتی	۱۲۰/۳۶۶	۱۹/۹۴۷	۰/۸۹۶
	سایر رشته‌ها	۱۱۹/۶۹۴	۱۵/۹۷۰	

جدول ۲. شاخص‌های آماری سنجش مهارت‌ها بر حسب مدرک تحصیلی

صلاحیت	مدرک تحصیلی	میانگین	انحراف معیار	سطح معنادار بودن
مهارت‌های شغلی	فوق دیپلم	۲۲۲/۰۷	۳۰/۴۳۸	
	لیسانس	۲۱۸/۱۱۷	۲۶/۲۵۸	

جدول ۳. تحلیل واریانس مربیان بر حسب سابقه کار

متغیرها	منابع تغییرات	مجموع مجذورها	میانگین مجذورها	درجه آزادی	F	سطح معناداری
صلاحیت شخصیتی	بین گروهی	۲۳۷/۸۸۸	۱۱۸/۹۴۴	۲	۰/۸۷۶	۰/۴۲۱
	درون گروهی	۱۰۱۸۲/۴۰۷		۷۵		
	جمع	۱۰۴۲۰/۲۹۵		۷۷		
صلاحیت تدریس	بین گروهی	۲۰۰۲/۵۱۸	۱۰۰۱/۲۵۹	۲	۲/۹۰	۰/۰۶۱
	درون گروهی	۲۵۸۱۶/۷۴۲		۷۵		
	جمع	۲۷۸۱۹/۲۶۰		۷۷		
مجموع صلاحیت‌ها	بین گروهی	۳۶۲۰/۷۲۲	۱۸۱۰/۳۸۶	۲	۲/۱۵	۰/۱۲۳
	درون گروهی	۶۳۰۰۷/۴۷۵		۷۵		
	جمع	۶۶۶۲۸/۲۴۷		۷۷		

حسب سابقه کار و صلاحیت تدریس و مجموع صلاحیت‌ها، تفاوت معناداری حسب سابقه کار مشاهده نمی‌شود. همان‌طور که در جدول (۴) ملاحظه می‌شود، میان میزان صلاحیت شخصیتی، صلاحیت تدریس و مجموع صلاحیت‌ها بر حسب دوره‌های کارآموزی تفاوت معناداری مشاهده نمی‌شود.

بحث

ضرورت شناخت مهارت‌های شغلی مربیان دوره پیش دبستان بر مبنای یک

تحلیل واریانس یک طرفه استفاده، و در جدول‌هایی خلاصه شده است. (جدول ۱) همان‌طور که در جدول (۱) ملاحظه می‌شود، میان میزان صلاحیت شخصیتی و صلاحیت تدریس بر حسب رشته تحصیلی و مربیان تفاوت معناداری وجود ندارد. همان‌طور که در جدول (۲) ملاحظه می‌شود، میان میزان مهارت‌های شغلی بر حسب مدرک تحصیلی مربیان تفاوت معناداری وجود ندارد.

همان‌طور که در جدول (۳) ملاحظه می‌شود، میان میزان صلاحیت شخصیتی

تربیتی توجیه آموزش‌های کلامی از طریق فعالیت مطلوب» با بالاترین میانگین و «توانایی کمک به خودسنجی کودک» با کمترین میانگین ارزیابی شد.

سؤال دوم: میان مهارت‌های شغلی

مربیان و عواملی مانند مدرک و رشته تحصیلی، سابقه خدمت و دوره‌های کارآموزی چه تفاوتی وجود دارد؟ برای مقایسه بین سطح مهارت‌های شغلی و مدرک و رشته تحصیلی از آزمون t و برای مقایسه بین سطح مهارت‌های شغلی و سابقه و دوره‌های کارآموزی از

جدول ۴. تحلیل واریانس مربیان بر حسب دوره‌های کارآموزی طی شده

متغیرها	منابع تغییرات	مجموع مجذورها	میانگین مجذورها	درجه آزادی	F	سطح معناداری
صلاحیت شخصیتی	بین گروهی	۲۴۸/۹۷۲	۱۲۴/۴۸۶	۲	۰/۹۱۸	۰/۴۰۴
	درون گروهی	۱۰۱۷۱/۳۲۳		۷۵		
	جمع	۱۰۴۲۰/۲۹۵		۷۷		
صلاحیت تدریس	بین گروهی	۸۰۳/۵۹۱	۴۰۱/۷۹۵	۲	۱/۱۱۵	۰/۳۳۳
	درون گروهی	۲۷۰۱۵/۶۶۹		۷۵		
	جمع	۲۷۸۱۹/۲۶۰		۷۷		
مجموع صلاحیت‌ها	بین گروهی	۱۹۳۳/۹۲۰	۹۶۶/۹۶۰	۲	۱/۱۲۱	۰/۳۳۱
	درون گروهی	۶۴۶۹۴/۳۲۷		۷۵		
	جمع	۶۶۶۲۸/۲۴۷		۷۷		

منابع

۱. کول، ویتا، برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان، ترجمه دکتر فرخنده مفیدی، سمت، چ پنجم، تهران، ۱۳۸۰.
۲. مرعشی، علی اکبر، «بررسی مهارت‌های شغلی معلمان دوره ابتدایی»، نشریه روان‌شناسی و علوم تربیتی تعلیم و تربیت، بهار و تابستان، شماره ۴۱ و ۴۲، ۱۳۷۴.
۳. وزارت آموزش و پرورش؛ اساسنامه دوره پیش‌دبستانی، تهران: دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۸۲.
۴. أبو حرب، یحیی، الکفایات التدریسیه اللازمه لمعلمات مرحله ما قبل المدرسه فی ضوء تطویر نماذج المنهج للقرن الحادی والعشرین. فی مؤتمر الأطفال و الشباب فی مدن الشرق الأوسط و شمال أفريقيا، دبي، الإمارات العربیه المتحده.
۵. جاجان، جمعه، محمد، أحلام و داؤ أديب (۲۰۰۶). «الاحتياجات التدریسیه لمعلمات رياض الأطفال من وجهة نظرهن»، مجلة أبحاث كلية التربية الأساسية، ۱، ۴، ۲۰۰۵.
۶. حامد یاسین، نوال، «تقویم مهارت‌های معلمات رياض الأطفال بالعاصمه المقدسه»، مجلة جامعه ام القرى للعلوم التربويه و الاجتماعيه و الإنسانيه، ۱۵، ۱، (۲۰۰۳).
۷. زيتون، حسن حسين، تصميم التدریس: رؤیه منظومه، سلسله أصول التدریس، المجلد الثاني، القاهرة: عالم الكتب. ط ۲ الكتاب الثاني: (۲۰۰۱).
۸. العواد، منى بنت حمد بن على، الاحتياجات التدریسیه لمعلمات رياض الأطفال في المملكة العربيه السعوديه. ملخص رساله ماجستير، WWW.minshawi.com. (۲۰۰۳).

آنسان دلالت دارد که بررسی این ویژگی در پژوهش‌های پیشین مغفول مانده بود. نتیجه غیرمنتظره این تحقیق یعنی بی تفاوتی در بین صلاحیت‌های شخصیتی و تدریس بر حسب مدرک، رشته تحصیلی، سابقه و تعداد دوره‌های کارآموزی طی شده احتمالاً به ضعف کارآموزی رشته‌های دانشگاهی مرتبط و آموزش مستمر مربیان بر می‌گردد. این نتیجه در نتایج پژوهش‌های گذشته گزارش نشده بود. البته به دلیل محدود بودن جامعه این پژوهش، می‌باید در تعمیم نتایج به کلیه مربیان کشور احتیاط کامل رعایت شود ولی از مقیاس مهارت‌های شغلی این پژوهش می‌توان به عنوان گامی مهم در ارزشیابی ملاکی مهارت‌های شغلی مربیان استفاده کرد. جا دارد دست‌اندرکاران دوره پیش‌دبستان ضمن تبیین مهارت‌های حرفه‌ای مربیان، پژوهش‌ها و برنامه‌های جامعی برای آموزش مهارت‌ها به‌طور مستمر تهیه کنند و دوره‌های کارآموزی را پیش از خدمت و ضمن خدمت همراه با نظارت و راهنمایی دقیق‌تر به‌مورد اجرا بگذارند.

مقیاس علمی اجتناب‌ناپذیر به‌نظر می‌رسد. اگر چه مهارت‌های شغلی مربیان یک مجموعه کلی است، دسته‌بندی مهارت‌ها برای بررسی و آموزش آن‌ها ضرورت دارد. در این پژوهش مهارت‌های شغلی مربیان در دو بخش صلاحیت‌های شخصیتی و صلاحیت‌های تدریس مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. نتیجه بررسی‌ها نشان می‌دهد که مربیان گروه نمونه با وجود برخورداری از صلاحیت شخصیتی بالا در برخی از ویژگی‌های شخصیتی، یعنی «توانایی تعامل با کودکان عادی و کودکان با نیازهای ویژه» در سطح پایینی ارزیابی شده‌اند؛ عدم توانمندی آنان در این زمینه، احتمالاً به دلیل فقر آموزشی و کارآموزی باشد. این نتیجه با نتایج مطالعه (جاجان، ۲۰۰۶) مطابقت دارد. متوسط بودن صلاحیت تدریس مربیان در این پژوهش، تجدید نظر جدی در انتخاب و آموزش مربیان را گوشزد می‌کند. بی‌بهره بودن مربیان از برخی مهارت‌های تدریس، مانند «توانایی کمک به خودسنجی کودک» به ضعف کارآموزی حرفه‌ای و آموزش ضمن خدمت